

LUKUT DALAM SEMPADAN DUA NEGERI, 1862-1880

(Lukut Within The Boundaries Of The Two States, 1862-1880)

Nurul Huda Mohd Akib & Ahmad Kamal Ariffin Mohd Rus*

ABSTRAK

Artikel ini membincangkan mengenai bagaimana Lukut yang dahulunya adalah wilayah dalam negeri Selangor telah disempadankan ke Negeri Sembilan secara rasminya pada 1880. Perubahan ini berlaku setelah British mula campur tangan lantaran menjayakan perubahan sempadan tersebut. Berikutan perkembangan tersebut, fokus kajian ini akan melihat bagaimana proses perubahan sempadan ini berlaku dan apakah faktor yang menyebabkan British bertindak sedemikian. Penulisan ini menggunakan pendekatan sejarah. Untuk kesesuaian kajian, kaedah yang diguna pakai adalah kaedah analisis kualitatif. Sumber-sumber yang akan digunakan merangkumi sumber-sumber primer seperti Fail Pejabat Tanah Jajahan Britain (C.O. 273) dan sumber sekunder. Berdasarkan sumber – sumber tersebut kajian mendapati perubahan sempadan bermula dengan tuntutan wilayah termasuk Lukut yang diutarakan oleh Dato' Kelana Sending Sungei Ujong pada 1862. Sultan Abdul Samad bertindak menyerahkan Lukut kepada Sungei Ujong secara bertulis, namun tidak mendapat persetujuan daripada beberapa pihak termasuk Raja Jumaat. Keadaan ini berterusan hingga membawa kepada campur tangan British seterusnya memutuskan Lukut dimasukkan ke sempadan Sungei Ujong secara rasmi pada 1880. British menyempadankan Lukut di bawah kekuasaan Sungei Ujong supaya Lukut berada dalam kawalan dan pantauan British kerana sebelumnya Lukut sebuah wilayah merdeka. Selain itu, tindakan British juga bertujuan bagi memudahkan proses persempadanan seterusnya memudahkan pentadbiran di kedua-dua buah negeri kerana kedudukan Lukut berdekatan dengan Sungei Ujong.

Kata kunci: Dato' Kelana, Sultan Abdul Samad, Sungei Ujong, Raja Bot, Raja Jumaat

ABSTRACT

The article discusses on how Lukut, which was formerly a territory within the state of Selangor, was officially demarcated to Negeri Sembilan in 1880. The change occurred after British began to intervene, thus lead to the change of the border successfully. Following this matter, the focus of this study will observe on how the boundary change process took place and what factors caused the British to act in such a way. This writing uses a historical approach. For the suitability of the study, the method adopted is a qualitative analysis method. The resources to be used include primary sources such as the British Colonial Office File (C.O. 273) and secondary sources. Based on these sources, the study found that the boundary change began with the region demands including Lukut which was voiced by Dato' Kelana Sending of Sungei Ujong in 1862. The claim received a response from Sultan Abdul

Samad by handing over Lukut to Sungei Ujong through a letter, but did not get consent from several parties including Raja Jumaat. This situation continued until finally decided Lukut to be included in the Sungei Ujong border in 1880 officially. The British bounded Lukut under Sungei Ujong's rule so that it can be controlled and monitored by British which was previously an independent territory. Apart from that, the British action was also aimed at facilitating the demarcation process and administration of the two states due to the position of Lukut which is close to Sungei Ujong.

Keywords: Dato' Kelana, Sultan Abdul Samad, Sungei Ujong, Raja Bot, Raja Jumaat

PENGENALAN

Lukut pada hari ini merupakan salah sebuah wilayah dalam daerah Port Dickson, Negeri Sembilan. Namun begitu, sebelum tahun 1880, Lukut adalah sebahagian daripada negeri Selangor. Perubahan ini berlaku disebabkan termeterainya perjanjian persempadanan antara negeri Selangor dan Sungei Ujong pada tahun 1880. Lukut terkenal sebagai sebuah kawasan yang kaya dengan hasil bijih timah di negeri Selangor pada awal abad ke-19. Meskipun Lukut merupakan sebahagian daripada negeri Selangor, namun wilayah ini mempunyai pentadbiran yang terasing daripada pemerintahan Selangor. Seawal tahun 1860-an, wilayah Lukut yang masih berada di bawah pentadbiran Raja Jumaat telah mula dituntut oleh Dato' Kelana Sungei Ujong iaitu Dato' Kelana Sending. Tuntutan beliau mendapat maklum balas daripada Sultan Abdul Samad yang merupakan sultan Selangor pada ketika itu. Proses persempadanan ini dilihat bermula daripada tuntutan Dato' Kelana Sungei Ujong pada tahun 1862 dan ia memakan masa beberapa tahun sehingga turut melibatkan pihak British dalam penyelesaiannya bermula tahun 1876.

Kajian berkenaan wilayah Lukut telah disentuh oleh beberapa pengkaji. Contohnya seperti Anderson (Anderson, 1824) dan Newbold (Newbold, 1839). Newbold menyentuh secara sepintas lalu tentang peristiwa pembunuhan Raja Busu oleh sekelompok orang Cina yang berlaku pada tahun 1834 kerana tidak berpuas hati dengan pentadbiran Raja Busu. Manakala Anderson pula menggambarkan suasana Lukut sewaktu pemerintahan Sultan Ibrahim (1782 – 1862) yang menjadi tumpuan orang – orang Cina untuk menceburkan diri dalam aktiviti perlombongan bijih timah yang sedang berkembang pesat pada ketika itu. Namun begitu, penulisan oleh kedua – dua pengkaji tersebut hanya berkisar sewaktu Lukut masih dalam kekuasaan Kesultanan Selangor. Hal ini berbeza dengan Gammans (Gammans, 1924) yang merekodkan perkembangan Lukut seawal pentadbiran oleh Raja Busu, kemudian diganti oleh Raja Jumaat sehinggalah Lukut mengalami kemerosotan di era pentadbiran Raja Bot. Gammans memulakan penjelasan kajian melalui pentadbir terawal Lukut berketurunan Bugis iaitu Raja Busu yang mentadbir tanpa tertakluk di bawah kawalan Kesultanan Selangor.

Perkembangan Lukut dibawah pentadbiran Raja Busu diterangkan secara ringkas dan lebih memfokuskan pada era kegemilangan Lukut dibawah pentadbiran Raja Jumaat. Gammans menyoroti kewibawaan dan kecekapan Raja Jumaat terutamanya dalam aspek pembangunan sehingga Lukut menjadi sebuah bandar yang berdiri sebaris dengan bandar – bandar moden lain pada abad tersebut. Kemajuan pembangunan yang dilakukan oleh Raja

Jumaat adalah seperti pembinaan Kota Lukut, susunan bangunan Lukut yang kemas dan mempunyai sistem jalan raya yang lurus. Ketokohan Raja Jumaat yang menjadi pengukur kemajuan dan kesejahteraan Lukut turut digambarkan oleh Khoo Kay Kim (Khoo, 1984) dan Gullick (Gullick, 2004) secara tidak langsung dalam kajian mereka menelusuri Sejarah Selangor pada abad ke 19. Keabsahan pemilikan sepenuhnya Lukut oleh Raja Jumaat yang diperoleh daripada Sultan Muhammad pada tahun 1846 turut menjadi perkara penting ketika menyentuh perbincangan berkenaan wilayah ini. Kegemilangan Lukut serta peristiwa – peristiwa yang berlaku dalam sejarah Lukut adalah sesuatu yang signifikan dan tidak boleh tidak untuk disentuh dalam mana – mana kajian yang berkenaan dengan Sejarah Selangor. Ini termasuklah isu persempadanan yang turut disentuh terutama kajian oleh Khoo Kay Kim dan Gullick meskipun hanya secara ringkas sahaja. Oleh yang demikian, tulisan ini dilakukan adalah untuk menganalisis bagaimana proses persempadanan Lukut berlangsung, kerana pada awalnya wilayah ini adalah sebahagian daripada negeri Selangor namun kemudiannya disempadankan untuk berada di bawah kekuasaan Sungei Ujong. Peristiwa tersebut turut menjadi tanda tanya kerana Lukut pada ketika itu merupakan sebuah wilayah yang bebas daripada kekuasaan pentadbiran pusat negeri Selangor. Proses ini turut memakan masa yang lama sehingga menyebabkan pihak British mencampuri urusan perubahan sempadan antara dua negeri tersebut. Justeru, faktor – faktor yang mendorong British untuk terlibat sama dalam menjadi penentu kepada isu persempadanan ini turut akan diberi perhatian.

LATAR BELAKANG SEJARAH LUKUT

Pada awal abad ke-19, Lukut telah muncul sebagai salah sebuah daerah di Selangor. Keistimewaan Lukut yang kaya dengan hasil bijih timah telah menjadi daya penarik kepada para pelombong bijih timah, tidak terkecuali para pemodal di negeri sekitarnya terutama dari Melaka. ‘Di mana ada gula, di situ ada semut’, begitulah perumpamaan bagi menggambarkan suasana di Lukut yang dibanjiri dengan penduduk baru yang datang dan menetap disebabkan oleh kekayaan bijih timahnya hingga membawa kepada kewujudan petempatan. Selain Sungai Lukut, sungai-sungai seperti Sungai Sendayan, Sungai Tanah Merah, dan Sungai Kroh turut menjadi penyumbang kepada wujudnya petempatan di Lukut. Keadaan ini disebabkan oleh keberadaan sungai-sungai tersebut yang telah dimanfaatkan sebagai laluan bagi mengangkut hasil perlombongan bijih timah ke kawasan-kawasan lain untuk tujuan pemasaran (Utusan Malaysia, 18 Julai 1997, 34). Sultan Ibrahim sendiri selaku sultan yang memerintah negeri Selangor pada waktu itu (1778 – 1826) turut menyedari tentang kepentingan kawasan-kawasan yang berpotensi menghasilkan keluaran bijih timah yang banyak termasuk Lukut. Menyedari tentang peningkatan permintaan bijih timah di pasaran pada abad tersebut, baginda telah memasukkan sektor perlombongan bijih timah dalam dasar ekonomi yang akan dilaksanakan.

Bagi menggalakkan pengeluaran bijih timah yang lebih banyak, Sultan Ibrahim tidak menghalang kemasukan pelombong Cina di Lukut, malah baginda menggalakkan lagi kemasukan buruh dalam kuantiti yang lebih banyak supaya dapat meningkatkan lagi keluaran hasil bijih timah. Kesannya, Lukut yang pada awalnya hanya terdiri daripada masyarakat Melayu telah mula mengalami pertumbuhan penduduk seawal tahun 1815. Kebanyakannya terdiri daripada masyarakat Cina yang menetap sebagai buruh lombong. Pertambahan

penduduk Cina di Lukut menyebabkan Sultan Ibrahim bertindak melantik seorang kapitan Cina sebagai ketua bagi mengawal selia dan memastikan kerja-kerja melombong bijih timah berjalan dengan lancar (Anderson 1824, 202). Berikutan pertambahan jumlah buruh Cina dan para pemodal dari Eropah dan Melaka, maka Sultan Ibrahim berusaha untuk memastikan hasil keluaran perlombongan mempunyai jaringan pasaran yang luas, besar dan tetap. Bagi mencapai tujuan itu, baginda melaksanakan strategi ekonomi melalui jalinan hubungan perdagangan dengan Syarikat Hindia Timur Inggeris (SHTI) yang bertempat di Pulau Pinang. Hubungan perdagangan yang dijalankan oleh Sultan Ibrahim dengan SHTI ini diikat melalui Perjanjian Perdagangan yang dimeterai pada 22 Ogos 1818 dan 20 Ogos 1825. Perjanjian Perdagangan 1818 ditandatangani antara Sultan Ibrahim dengan Walter Sewell Cracroff yang bertindak sebagai wakil SHTI (Straits Settlements Records, FI, 22 Ogos 1818, 2), manakala Perjanjian Perdagangan 1825 ditandatangani oleh Anderson sebagai wakil SHTI (Allen, et al. 1981, 439). Meskipun perjanjian ini memberi kepentingan kepada kedua-dua belah pihak apabila aktiviti perdagangan dibenarkan untuk dijalankan di kedua-dua buah negeri tersebut, namun di pihak Sultan Ibrahim, perjanjian ini memberi keuntungan yang besar dalam pemasaran keluaran bijih timah di Selangor. Tambahan pula, perjanjian ini juga menetapkan bahawa SHTI berjanji untuk membeli hasil perlombongan bijih timah dengan harga 43 sebahara pada kadar 1500 pikul setiap tahun (Buyong Adil 1971, 33). Situasi ini sekali lagi membawa kepada pertambahan penduduk di Lukut, terutamanya apabila Sultan Ibrahim menggalakkan pengaliran modal yang berterusan daripada pemodal Cina di Melaka. Tindakan ini memberi tempias kepada pembukaan lombong-lombong baru di Lukut yang seterusnya meningkatkan permintaan tenaga buruh yang lebih ramai untuk bekerja di lombong-lombong tersebut. Kesannya, lebih ramai buruh Cina yang dibawa masuk untuk tujuan perlombongan hingga akhirnya membawa kepada peningkatan populasi penduduk di Lukut. Perkembangan perdagangan bijih timah turut memberi tempias kepada perkembangan wilayah Lukut. Perkembangan ini semakin ketara setelah Lukut mula ditempatkan seorang pembesar sebagai wakil untuk menjalankan kerja-kerja pentadbiran dengan lebih efisien. Penempatan seorang pentadbir di Lukut adalah bersesuaian seperti wilayah-wilayah Selangor lain yang mempunyai pembesar bagi tujuan mengawal dan mentadbir wilayah masing-masing dengan lebih baik.

Tambahan pula, pembukaan lombong bijih timah yang baru di Lukut ibarat 'cendawan yang tumbuh selepas hujan' sehingga berpotensi terdedah kepada risiko berlakunya persengketaan dan perselisihan akibat perebutan kawasan lombong. Oleh itu, pada awal 1820-an, Sultan Ibrahim melantik anak saudaranya iaitu Raja Hassan bin Raja Nala ibni Sultan Salehuddin sebagai pembesar di Lukut. Raja Hassan ini lebih terkenal dengan panggilan Raja Bongsu atau Raja Busu. Penglibatan Raja Busu di Lukut telah merancakkan lagi perkembangan Lukut. Beliau yang sememangnya terkenal sebagai seorang pembesar yang berani dan mempunyai pengikut yang ramai telah memanfaatkan kedudukan dan statusnya untuk membina petempatan dan menjalankan pentadbiran di Lukut. Kehadiran Raja Busu di Lukut menandakan bermulanya sebuah pentadbiran berpolitik di wilayah tersebut. Sebagai seorang pembesar Lukut, Raja Busu telah memulakan langkah pentadbirannya dengan menyentuh aspek ekonomi. Raja Busu memberi perhatian kepada perlombongan bijih timah yang begitu aktif di Lukut ekoran hasil lombong bijih timah yang semakin meluas. Menyedari risiko pembukaan lombong yang dilakukan secara bebas boleh menyebabkan perselisihan akibat perebutan kawasan serta mengancam keamanan di Lukut,

maka Raja Busu telah menetapkan beberapa peraturan.

Antara peraturan yang ditetapkan adalah penetapan setiap daripada pengusaha atau pemodal Cina yang ingin membuka mana-mana kawasan lombong yang baru wajib mendapatkan kebenaran daripada beliau terlebih dahulu. Penetapan peraturan yang baru ini akhirnya memberi jaminan keamanan di Lukut apabila usaha tersebut dapat mengekang daripada berlakunya perebutan kawasan khususnya dalam kalangan orang-orang Cina. Usaha Raja Busu tersebut akhirnya memberi keyakinan kepada pelabur-pelabur serta buruh-buruh Cina dari Melaka bahawa Lukut adalah sebuah kawasan yang bukan sahaja menjamin kekayaan ekonomi bijih timah, malah turut aman dari segi persaingan dalam menjalankan aktiviti ekonomi. Kesannya, penghijrahan orang-orang Cina ke Lukut semakin bertambah dari tahun ke tahun dengan tujuan untuk menetap dan menjalankan aktiviti ekonomi di Lukut. Ekoran penghijrahan ini, Lukut mengalami pertambahan bilangan penduduk berbanding tahun-tahun sebelumnya, seperti yang dicatatkan Anderson yang menyatakan bahawa sehingga tahun 1824, populasi di Lukut adalah seramai 1000 orang dan 200 daripadanya adalah orang-orang Cina yang bekerja sebagai buruh lombong bijih timah (Anderson 1824, 202). Bilangan penduduk Cina meningkat seramai 200 orang pada 1834, menjadikan jumlah penduduk Cina di Lukut sekitar 400 orang (Wong 1965, 18). Peningkatan penduduk Cina di Lukut yang majoritinya terdiri daripada buruh perlombongan bijih timah telah mewujudkan suasana norma kehidupan orang-orang Cina. Suasana baru ini telah memberi peluang kepada pemodal Cina untuk mewujudkan perniagaan dengan mensasarkan buruh-buruh Cina sebagai sasaran pelanggan perniagaan mereka. Melihatkan kepada potensi pemasaran yang luas di Lukut, para pemodal Cina mula membawa masuk candu dari Pulau Pinang untuk dijual kepada buruh lombong. Dalam masa yang sama, aktiviti pelacuran turut dijalankan untuk dilanggan oleh buruh lombong sebagai hiburan setelah penat bekerja di lombong (Yusoff Hassan 1983, 85 – 86). Para pelacur ini dibawa masuk dari Singapura. Namun begitu, aktiviti ini kemudiannya dapat dikesan oleh Raja Busu. Raja Busu telah berusaha menyekat kegiatan mengimport dan melanggan pelacur daripada terus menjadi barah dalam kehidupan masyarakat di Lukut yang bukan sahaja terdiri dari kalangan orang Cina malah juga masyarakat Melayu yang beragama Islam. Kepesatan perusahaan perlombongan bijih timah menyebabkan pengaliran modal yang semakin berkembang sehingga memperlihatkan bahawa sektor perlombongan bijih timah mula dikuasai oleh orang-orang Cina. Menyedari fenomena ini, Raja Busu mengambil tindakan dengan menyekat pengumpulan modal dalam kalangan orang Cina.

Oleh itu, bagi mengelakkan orang Cina menjadi lebih kaya daripada beliau selaku pembesar Lukut, Raja Busu mula memperkenalkan cukai ke atas setiap eksport bijih timah. Cukai yang dikenakan adalah sebanyak 10 peratus dan ditingkatkan peratusannya dari masa ke masa (Gullick 2004, 41). Tindakan Raja Busu ini menimbulkan rasa tidak senang hati dalam kalangan buruh dan pemodal Cina sehingga membawa kepada berlakunya pemberontakan pada tahun 1834. Akibatnya, Raja Busu terbunuh bersama kaum kerabat serta pengikut-pengikut beliau. Lukut mula mengalami kemerosotan apabila kejadian tersebut disusuli pula dengan amukan pengikut Raja Busu, diketuai oleh Raja Husin dari Riau yang membalas dendam dengan membunuh penduduk – penduduk Cina di Lukut. Lukut menjadi sepi terutama dalam aktiviti perlombongan bijih timah kerana penduduk Cina melarikan diri ke negeri-negeri di sekitarnya. Namun begitu, situasi ini tidak lama apabila Lukut kemudiannya di datangi oleh Raja Jaafar bin Raja Ali bersama dua orang anaknya, Raja

Jumaat dan Raja Abdullah dari Riau (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 15). Menyadari kedudukan Lukut sebagai salah sebuah wilayah yang berada dalam negeri Selangor, maka beliau telah pergi menghadap Sultan Muhammad yang merupakan Sultan Selangor pada waktu itu untuk memperoleh kebenaran membuka lombong di Lukut. Lukut kembali membangun apabila Raja Jaafar berhasil menghidupkan kembali lombong-lombong bijih timah di Lukut dengan cemerlang.

Meskipun begitu, Raja Jaafar hanya mempunyai kekuasaan terhadap pengurusan perlombongan bijih timah sahaja, bukanlah sebagai pentadbir Lukut. Setelah Raja Jaafar meninggal dunia, maka Raja Jumaat mula mengambil alih tanggungjawab mengusahakan lombong bijih timah di Lukut. Perhatikan kepada potensi Lukut untuk menjadi sebuah kawasan yang maju, bertunjangan kepada hasil bijih timah sebagai pemangkin ekonomi, maka Raja Jumaat berikhtiar untuk mendapatkan kekuasaan yang mutlak bagi mentadbir Lukut. Jalinan hubungan yang baik antara Raja Jumaat dengan Sultan Muhammad telah berjaya meletakkan Raja Jumaat sebagai penguasa Lukut secara sepenuhnya apabila beliau berjaya mendapatkan keabsahan daripada Sultan Muhammad (Ahmad Kamal Ariffin, et. al. 2020, 183). Keabsahan yang diperoleh daripada Sultan Muhammad berjaya dicapai apabila Raja Jumaat sentiasa tampil dengan ketokohan beliau dalam membantu Sultan Muhammad menghadapi masalah hutang – hutangnya. Situasi ini dapat dilihat apabila Raja Jumaat telah membantu Sultan Muhammad dengan menjadi penjamin kepada pemiutang oleh saudagar Cina dan Eropah yang mengugut Sultan Muhammad dalam perjalanan ketika melawat saudara baginda di Riau pada tahun 1839 (Ahmad Kamal Ariffin, et. al. 2020, 183). Sultan Muhammad telah meminjam wang daripada saudagar Cina dan Eropah dengan tujuan membangunkan perlombongan bijih timah di Klang, namun gagal. Keadaan ini bukan sahaja tidak mendatangkan sebarang keuntungan, malah Sultan Muhammad menanggung kerugian sehingga menyebabkan baginda tidak dapat membayar wang pinjaman tersebut. Oleh itu, baginda telah didesak oleh para pemiutang supaya membayar balik wang pinjaman yang telah dilakukan. Keselamatan baginda akan terancam sekiranya gagal membayarnya. Nasib baginda baik kerana pada ketika itu, Raja Jumaat menemani baginda semasa dalam perjalanan tersebut dan telah bertindak menjadi penjamin kepada Sultan Muhammad. Ketokohan Raja Jumaat terserlah apabila para pemiutang tersebut seolah menghormati Raja Jumaat dengan bertindak melepaskan Sultan Muhammad dan percaya akan jaminan oleh Raja Jumaat. Meskipun begitu, tahap kesabaran para pemiutang memuncak apabila Sultan Muhammad sekali lagi diancam kerana masih gagal melunaskan hutang baginda yang berjumlah \$169,000 (Ahmad Kamal Ariffin, et. al. 2020, 183). Pada ketika inilah Raja Jumaat sekali lagi menampilkan sosok penyelamat kepada Sultan Muhammad dengan membantu melunaskan kesemua hutang baginda pada tahun 1846. Sebagai balasan, Sultan Muhammad menyerahkan Lukut secara keseluruhannya kepada Raja Jumaat (Gullick 2004, 43). Selain itu, Sultan Muhammad turut mengahwinkan Raja Jumaat dengan puteri baginda iaitu Tengku Senai sekali gus mengikat hubungan Raja Jumaat dengan Sultan Muhammad melalui hubungan kekeluargaan.

KAEDAH KAJIAN

Penulisan ini dijalankan dengan berpandukan kepada beberapa kaedah kajian. Kaedah kajian yang dijalankan bagi mendapatkan sumber-sumber yang terdiri daripada sumber sekunder dan sumber primer. Kaedah terawal yang digunakan adalah kaedah kepustakaan. Kaedah ini penting untuk mendapatkan bahan-bahan yang terdiri daripada buku-buku, kajian ilmiah, jurnal dan makalah yang berkaitan dengan kajian yang akan dijalankan. Buku-buku yang dapat dirujuk melalui kaedah ini adalah terdiri daripada kajian yang dijalankan oleh para pengkaji sejarah yang berkaitan dengan sejarah awal negeri Selangor yang masih menempatkan Lukut sebagai sebahagian daripada wilayah dalam negeri Selangor. Contohnya kajian oleh Khoo Kay Kim, Buyong Adil dan Wong Lin Ken. Bukan itu sahaja, terdapat juga buku yang merupakan kajian para pegawai-pegawai Eropah yang menjalankan kajian terhadap sejarah Selangor, seperti J. M. Gullick, P. J. Begbie, Isabella Bird, T. J. Newbold, John Anderson dan lain-lain.

Sumber-sumber ini diperoleh dan dikumpulkan daripada Perpustakaan Utama Universiti Malaya dan Perpustakaan Peringatan Za'aba Universiti Malaya. Selain itu, bahan daripada laman sesawang yang diiktiraf kesahihannya turut dijadikan sebagai salah satu kaedah yang boleh digunakan. Contohnya, bahan berupa artikel jurnal berkaitan dengan kajian Lukut yang diterbitkan dalam jurnal – jurnal seperti *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic (JMBRAS)*, *JEBAT* dan lain – lain. Selain itu, kaedah paling utama yang digunakan bagi melengkapkan perjalanan penulisan kajian ini adalah kaedah arkib. Kaedah arkib penting untuk memperoleh sumber rujukan primer dan asli serta berautoriti dan belum diolah. Contohnya, fail-fail rasmi seperti *Colonial Office Record (C.O.)* terutamanya fail C.O.273 yang dirujuk sebagai sumber primer paling utama dalam perbincangan berkenaan penglibatan pihak British dalam proses persempadanan ini. Sumber ini boleh dikategorikan sebagai sumber mentah dan belum diolah serta terjamin kesahihan maklumatnya. Segala data dan maklumat berupa sumber primer ini didapati daripada Arkib Negara Malaysia.

PROSES PERSEMPADANAN LUKUT

Kemangkatan sultan Selangor yang ketiga iaitu Sultan Muhammad pada tahun 1857 telah membawa kepada penggantian takhta oleh Sultan Abdul Samad (J.M. Gullick 2004, 53). Proses persempadanan Lukut bermula semasa pemerintahan Sultan Abdul Samad apabila isu ini dicetuskan oleh Dato' Kelana Sungei Ujong. Proses persempadanan ini dapat dilihat berlaku dalam dua tahap. Tahap pertama berlaku antara tahun 1862 hingga 1868, bermula dengan tuntutan Dato' Kelana Sungei Ujong dan usaha penyerahan kawasan tuntutan Dato' Kelana oleh Sultan Abdul Samad. Manakala tahap kedua berlaku antara tahun 1876 hingga 1880 apabila British mula campur tangan dalam penetapan sempadan tersebut.

Tahap Pertama (1862 – 1868)

Tuntutan wilayah Lukut dapat dilihat bermula melalui tindakan daripada Dato' Kelana Petra Sungei Ujong iaitu Dato' Kelana Sending pada tahun 1862 (Khoo 1984, 169). Dalam hal ini, beliau telah menyuarakan tuntutan terhadap beberapa wilayah di Selangor termasuk Lukut

kepada Sultan Abdul Samad. Menurut Dato' Kelana, beberapa wilayah di Selangor termasuk Lukut adalah sebahagian daripada wilayah Sungei Ujong. Tuntutan dikukuhkan lagi dengan hujah bahawa wilayah Lukut ini telah diambil oleh Sultan Abdul Samad dengan cara yang tidak adil daripada kekuasaan Sungei Ujong (Khoo 1984, 169). Kedudukan Lukut yang berada berdekatan dengan Sungai Linggi yang menjadi laluan utama bagi aktiviti perdagangan dan pengangkutan hasil perlombongan menjadikan wilayah ini ingin dikuasai dan dimiliki oleh Dato' Kelana Sending (Mohamad Amin Hassan 1967, 77 – 78). Tujuan Dato' Kelana Sending yang ingin mendapat kekuasaan terhadap kawalan lalu lintas di sebelah tebing Sungai Linggi adalah supaya beliau dapat memperoleh sebahagian daripada pendapatan di kawasan tersebut (Khoo 1984, 169). Tambahan pula, Sungei Ujong sendiri yang tidak mempunyai pantai dan laut dilihat amat memerlukan penguasaan terhadap wilayah Lukut. Sungai Lukut yang luas dijadikan sebagai pelabuhan terutamanya pelabuhan kapal – kapal besar. Mengikut peta Eredia (1602), Lukut mempunyai laluan darat yang menghubungkannya dengan Sungei Ujong (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 182). Khoo Kay Kim pula menyatakan bahawa pada awal abad ke – 19, jalan raya dari Lukut ke Langat dan Sungei Ujong sangat baik (Khoo 1972, 72). Kemudahan jalan darat yang dapat diakses hingga ke Sungei Ujong menjadikan Lukut dilihat sebagai sebuah wilayah yang begitu berkepentingan kepada Sungei Ujong terutama sekali dari aspek ekonomi.

Tindakan Dato' Kelana Sending pada ketika itu akhirnya telah membawa kepada usaha-usaha penyelesaian terhadap isu tersebut. Bagi menyelesaikan masalah persempadanan itu, beberapa cara telah dilakukan sebagai usaha bagi menyelesaikan masalah tuntutan persempadanan tersebut. Pada peringkat awal, isu persempadanan ini dilihat telah cuba diselesaikan oleh Sultan Abdul Samad sejak mesyuarat yang pertama lagi yang diadakan di Kuala Linggi pada 24 November 1863 (Mohamad Amin Hassan 1967, 77). Antara yang terlibat dalam mesyuarat tersebut ialah Dato' Kelana Sending dengan Raja Abdullah (wakil kepada Sultan Abdul Samad), dengan disaksikan oleh Residen Kaunselor Melaka iaitu Kapten Frederick Lyon Playfair (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 148). Kehadiran Raja Abdullah di mesyuarat tersebut bersama dengan surat keputusan penyelesaian baginda terhadap isu tersebut. Kandungan surat tersebut menyatakan bahawa baginda bersetuju untuk menyerahkan tuntutan wilayah yang dikemukakan oleh Dato' Kelana Sungei Ujong. Baginda menyatakan bahawa; sempadan perlu mengikut Sungai Langat iaitu di sebelah kanan hala mudik adalah kawasan Sungei Ujong dan sebelah kirinya pula adalah kawasan Klang. Manakala sempadan daratan Sungei Ujong pula iaitu di pesisiran pantai adalah dari Gunung Jugra di Sungai Langat hingga ke Kuala Linggi (Khoo 1984, 169). Tindakan Sultan Abdul Samad yang bertindak menyerahkan wilayah – wilayah tuntutan Dato' Kelana Sending dapat dilihat bukanlah berpunca daripada baginda yang mempunyai kepentingan peribadi, tetapi lebih kepada sifat keperibadian baginda sendiri yang bersifat terbuka dan gemarkan perdamaian. Ini terbukti melalui peristiwa Perang Kelang apabila baginda menerima kunjungan daripada kedua – dua belah pihak lawan dengan tidak cuba mengapi – apikan sebelah pihak atau bersifat berat sebelah. Baginda turut bersedia menunaikan permintaan berupa bantuan daripada mana – mana pihak yang memerlukannya, selain turut menasihati kedua – duanya untuk berdamai (A. Talib Ahmad 1986, 30). Penolong Residen Selangor, Frank Swettenham turut ada mencatatkan sikap baginda bahawa;

“ baginda dengan senyum berkata bahawa apabila orang datang menghadap baginda cuma berkata, “Benar! Benar!” supaya mereka nyah (meninggalkan) istana baginda ” (A. Talib Ahmad 1986, 43).

Meskipun begitu, usaha penetapan sempadan baru ini tidak dapat diteruskan berikutan bantahan dilakukan oleh Raja Jumaat yang pada masa itu masih lagi berkuasa ke atas Lukut sebagai pentadbir di wilayah tersebut. Status Raja Jumaat sebagai pentadbir Lukut yang sah dan masih berkuasa pada ketika itu menjadi faktor utama terhadap kegagalan penetapan sempadan antara Selangor dan Sungei Ujong tersebut. Tambahan pula, keadaan ini berlaku apabila Raja Jumaat sebagai pentadbir wilayah yang ingin disempadankan itu tidak dijemput hadir ke mesyuarat penetapan sempadan tersebut (Buyong Adil 1971, 197). Raja Jumaat akhirnya bertindak menulis surat sendiri kepada Gabenor di Singapura menyatakan bahawa beliau sendiri telah bertemu dan berunding dengan Sultan Abdul Samad tentang penetapan garis sempadan tersebut. Menurut beliau, Sultan Abdul Samad menafikan surat penyerahan wilayah Lukut kepada Sungei Ujong. Raja Jumaat turut menegaskan bahawa wilayah Lukut telah diserahkan oleh Almarhum Sultan Muhammad kepadanya secara sepenuhnya (Gullick 2004, 43). Wilayah Lukut yang diserahkan kepadanya meliputi kawasan-kawasan yang berada dalam Lukut sehingga ke Kuala Linggi; dan dari Kuala Linggi di sebelah tebing kiri Sungai Linggi sehingga ke Sungai Udang. Manakala sempadan bahagian daratan pula adalah sampai ke Bukit Juling-juling (Khoo 1984, 169). Kawasan kekuasaan yang diserahkan kepada Raja Jumaat ini meliputi bahagian-bahagian yang ingin diserahkan oleh Sultan Abdul Samad kepada Dato' Kelana Sungei Ujong. Bantahan yang dilakukan oleh Raja Jumaat menyebabkan proses persempadanan tersebut tergantung begitu sahaja.

Walau bagaimanapun, setelah Raja Jumaat meninggal dunia pada tahun 1864, isu ini dibangkitkan semula. Pada 14 Mei 1866, Kapten Burn merangkap Residen Kaunselor Melaka mengatakan bahawa Sultan Abdul Samad telah pun memaklumkan beliau tentang masalah sempadan yang telah selesai pada tahun 1865 (Khoo 1984, 169). Dalam hal ini, baginda telah merujuk kepada surat yang diutuskan dalam mesyuarat yang diadakan pada tahun 1863, yang mana keputusan surat tersebut telah menyerahkan beberapa wilayah di negeri Selangor termasuk Lukut untuk berada di bawah kekuasaan Sungei Ujong. Meskipun Raja Jumaat tidak lagi menjadi penghalang terhadap usaha tersebut sebagaimana penetapan sempadan yang cuba dilakukan pada mesyuarat yang pertama, namun wilayah di Klang merupakan wilayah tadbiran Raja Abdullah yang mempunyai pendirian yang sama seperti Raja Jumaat. Kapten Playfair yang merujuk kepada Raja Abdullah berkenaan isu tersebut telah dimaklumkan oleh Raja Abdullah sendiri bahawa tuntutan yang dilakukan oleh Dato' Kelana Sending adalah sebuah tindakan yang tidak munasabah (Khoo 1984, 169). Isu tersebut dibiarkan tergantung dan buat kali keduanya masalah ini masih tidak juga selesai. Walau bagaimanapun, Sultan Abdul Samad dilihat berusaha untuk meletakkan noktah dalam masalah persempadanan ini. Pada 11 Julai 1868, baginda telah bertindak menyerahkan wilayah tuntutan Dato' Kelana secara bertulis dengan mengirimkan surat berserta dengan cop mohor baginda kepada Dato' Kelana. Dalam surat tersebut, baginda menyatakan bahawa;

..semua yang disebelah tebing kiri mudak Sungai Linggi sampai ke Sungai Udang, dipersetujui adalah daerah kepunyaan Dato' Kelana dan sesiapa pun tidak boleh

Special Issue: Vol. 18. No.7 (2021). 153-170. ISSN: 1823-884x
Theme: Social Contemporary Issues

mengambilnya hingga keturunan-keturunan akan datang, selagi ada peredaran matahari dan bulan. (Buyong Adil 1971, 197)

Usaha baginda tetap juga tidak menemui penyelesaian yang muktamad. Tambahan pula, Perang Saudara atau juga dikenali sebagai Perang Kelang yang berlaku dalam tempoh 1867-1872 di Selangor menyebabkan masalah persempadanan ini seolah diketepikan buat sementara waktu. Dan pada tahun yang sama iaitu pada tahun 1872, Dato' Kelana Sending juga telah meninggal dunia. Oleh sebab itu, urusan tuntutan tersebut terhenti buat seketika sementara penggantian jawatan kemudiannya diambil alih oleh Dato' Kelana Syed Abdul Rahman. Namun, masalah persempadanan ini terus berlanjutan sehinggalah ke era pasca campur tangan British di negeri Selangor dan Sungei Ujong.

Tahap Kedua (1876 – 1880)

Setelah British campur tangan, usaha persempadanan antara dua kerajaan ini sejak tahun 1862 akhirnya berjaya diselesaikan. Pada bulan Mei 1876, sebuah Jawatankuasa Persempadanan Selangor-Sungei Ujong telah diwujudkan bagi menangani isu ini (C.O. 273/95/1440). Jawatankuasa ini terdiri daripada Penolong Residen Selangor iaitu Frank Swettenham dan Sultan Selangor, Residen British Sungei Ujong iaitu Kapten Murray dan Dato' Kelana Sungei Ujong serta wakil daripada Kerajaan Kolonial di Singapura iaitu C.J. Irving (C.O. 273/95/1440). Namun begitu, usaha ini masih juga sama seperti sebelumnya kerana tidak membawa kepada penyelesaian masalah persempadanan ini. Jawatankuasa ini telah bertindak melakukan penyiasatan secara lebih terperinci yang pada akhirnya mendapati kenyataan jawapan dan bukti yang dikemukakan oleh golongan partisan yang terlibat adalah bertentangan. Ini menyebabkan ahli-ahli jawatankuasa bertindak untuk tidak menyetujui penetapan persempadanan baru yang ditetapkan oleh Jawatankuasa tersebut (C.O. 273/95/1440).

Namun begitu, menjelang tahun 1877, Kolonel A.H. Anson yang menjadi Gabenor Negeri-negeri Selat yang baru di Singapura menyedari bahawa masalah penetapan persempadanan antara kedua buah negeri tersebut masih belum selesai. Beliau kemudian mengarahkan supaya Residen British di Selangor dan Sungei Ujong untuk berusaha mencari jalan penyelesaian kepada masalah tersebut dan dengan cara yang kurang formal, tetapi; *based upon mutual convenience and upon general principles of equity to both parties* (C.O. 273/95/1440). Setelah siasatan dibuat, pemerintah di kedua-dua buah negeri akhirnya bersetuju kepada sebuah penyelesaian terhadap persempadanan negeri masing-masing pada tahun 1878 (C.O. 273/95/1440). Persetujuan tersebut kemudiannya membawa kepada termeterainya Perjanjian Persempadanan yang dihitamputihkan dan ditandatangani pada 15 Februari 1878 dengan disaksikan oleh Residen British dari kedua-dua buah negeri (C.O. 273/95/1440). Perjanjian ini merupakan Perjanjian Persempadanan yang pertama antara negeri Selangor dan Sungei Ujong. Perjanjian ini melibatkan pertukaran wilayah antara kedua-dua buah negeri. Penyerahan wilayah Lukut dan Sungai Raya kepada Sungei Ujong dinyatakan dalam Artikel i seperti berikut;

That by the advice of Captain Bloomfield Douglas, R.N.R., the British Resident of Selangor, the Sultan Abdul Samad Yang-dipertuan of Selangor for himself, and his son

Special Issue: Vol. 18. No.7 (2021). 153-170. ISSN: 1823-884x
Theme: Social Contemporary Issues

Raja Musa or whoever is installed as Sultan His Heir and Successors, that from this time all the land called Lukut which is now under the rule of Raja Bot and all the land called Sungei Raja which is now under the rule of Raja Daud and both of which are under the powers of the said Sultan Abdul Samad now have been granted to Syed Abdul Rahman Datoh Klana of Sungei Ujong his heirs and successors for ever. (Allen, et al. 1981, 307)

Manakala sebagai pertukaran, penyerahan wilayah Rekoh dan Labu oleh Sungei Ujong dimuatkan dalam Artikel ii;

That by the advice of Captain Murray, R.N., the British Resident of Sungei Ujong, Tunku Syed Abdul Rahman Datoh Klana of Sungei Ujong for himself his heirs and successors or whoever rules Sungei Ujong by the title Datoh Klana that from this time all the land on the bank of the river Langat called Rekoh and Labu (but the Labu land is only as far as the boundary line which already fixed by the Residents of Selangor and Sungei Ujong as per plan attached to this Agreement), now have been granted to the Sultan Abdul Samad of Selangor his heirs and successors for ever. (Allen, et al. 1981, 307)

Setelah ditetapkan persempadanan yang baru, muncul beberapa hal berbangkit menyebabkan isu persempadanan ini masih belum berakhir sepenuhnya. Perkara ini bertitik tolak daripada Raja Bot yang merupakan pewaris kekuasaan di Lukut daripada ayahandanya Raja Jumaat yang bertindak menentang sekeras-kerasnya keputusan persempadanan tersebut. Bantahan berpunca daripada penyerahan kekuasaan Lukut kepada Sungei Ujong. Penyerahan ini bukan sahaja ditentang kerana beliau tidak dibawa turut serta dalam proses pemutusan persempadanan, malah penyerahan tersebut turut membawa maksud bahawa kekuasaan beliau terhadap Lukut juga akan berakhir. Penentangan Raja Bot ke atas persempadanan tersebut dibuat berdasarkan status Lukut sebagai wilayah kekuasaannya yang diwarisi daripada Raja Jumaat. Perkara ini dirujuk pada surat yang dibuat oleh Almarhum Sultan Muhammad pada tahun 1846 berikutan penyerahan wilayah Lukut kepada Raja Jumaat secara mutlak dan selama-lamanya, seperti berikut;

“In this year 1262 on the 10th day of the month Shaban at this time a document was made by His Majesty the Yang di-Pertuan Besar of Selangor in the country of Malacca bestowing to Raja Jumaat ibni Raja Jaafar of Rhiau the country of Lukut so far as Kuala Linggi for ever that Lukut is under the government of our son, Raja Jumaat, the same is to descend to the children and grandchildren of Raja Jumaat. It became the gift of us the Yang di-Pertuan that our heirs and successors are not to claim it hereafter because it is thus in truth and in fact we affixed our chop to this paper”. (C.O. 275/95)

Justeru, Raja Bot telah melakukan bantahan dengan pelbagai usaha. Antara usaha awal yang telah dilakukan beliau adalah dengan mengutuskan surat bantahan kepada Gabenor Negeri – negeri Selat pada 2 Mei 1878 manakala pada 11 Jun 1878 pula sepucuk surat bantahan di serahkan kepada Kerajaan British di Singapura. Ekoran tiada maklum balas yang diterima daripada kedua – dua tindakan tersebut, maka Raja Bot bertindak menghantar surat ketiga kepada Gabenor Negeri – negeri Selat pada 2 Julai 1878 (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 184 – 185). Keputusan persempadanan yang dibuat melalui Perjanjian Persempadanan 1878 adalah sebuah keputusan yang muktamad meskipun tidak melibatkan langsung Raja Bot

selaku pembesar Lukut apatah lagi mendapat persetujuan daripada beliau (C.S.O Strait Settlement, No. 10/78). Persempadanan baru ini sudah disifatkan sebagai persempadanan tidak boleh ubah apabila Frank Swettenham selaku Penolong Setiausaha Kolonial menyatakan bahawa keputusan pemindahan penguasaan terhadap Lukut dan Sungai Raya ke dalam Sungai Ujong adalah muktamad melalui surat yang diutuskannya kepada Raja Bot pada 3 Julai 1878. Raja Bot kemudiannya dijemput untuk ke Singapura dengan tujuan untuk menjelaskan berkenaan persempadanan tersebut dengan lebih terperinci. Pertemuan diadakan pada 2 Ogos 1878 bertempat di Government House, Singapura antara Raja Bot dengan Gabenor Negeri – negeri Selat, Sir William Cleaver Francis Robinson (1877 – 1879) (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 190 – 191). Raja Bot mengharapkan pertemuan tersebut untuk kembali mendapatkan penguasaan terhadap Lukut, namun ternyata pertemuan tersebut diadakan untuk membincangkan berkenaan wang pencen, sugu hati dan pampasan sebagai ganti rugi ke atas kehilangan kekuasaan terhadap wilayah yang diwarisinya daripada Raja Jumaat. Melihatkan kepada situasi itu, Raja Bot tidak bersetuju dan menolak segala tawaran yang dikemukakan oleh Gabenor. Tindakan Raja Bot menimbulkan rasa tidak senang hati dan marah oleh Sir William Cleaver yang menganggap sikap Raja Bot tidak menghormati Penasihat-penasihat British dan Sultan Selangor. British telah menggariskan beberapa jalan penyelesaian bagi mengakhiri kedegilan Raja Bot yang dikhuatiri boleh menjejaskan kedudukan dan kepentingan mereka di Tanah Melayu.

Antaranya, pihak British perlu berusaha memujuk Raja Bot untuk menerima keputusan persempadanan yang telah ditetapkan dan beliau dibolehkan untuk mengemukakan tuntutan sendiri sebagai balasan terhadap kehilangan penguasaan terhadap Lukut. Bagi tujuan tuntutan, Raja Bot telah dinasihatkan untuk mendapatkan khidmat peguam bela supaya dapat menyelesaikannya secara perundangan. Di Singapura, Raja Bot melantik seorang peguam bernama John Burkinshaw (C.O. 273/95/1440). Melalui peguamnya, Raja Bot telah merangka tuntutan – tuntutan berupa syarat, pampasan dan sugu hati sebagai ganti rugi. Selain bertemu dengan pihak British, Raja Bot turut menghadap Sultan Abdul Samad bertujuan mendapatkan kepastian dan jawapan kepada persoalan berkenaan bagaimana boleh berlakunya pertukaran wilayah Lukut sedangkan beliau sebagai pembesar Lukut tidak dilibatkan dalam penentuan keputusan tersebut. Beliau juga mendakwa seharusnya Sultan Abdul Samad merujuk dan mendapatkan persetujuan beliau selaku pembesar Lukut terlebih dahulu apabila ia melibatkan wilayah tersebut. Beliau menekankan bahawa penguasaan terhadap Lukut telah diserahkan kepadanya yang diwarisi daripada Almarhum Raja Jumaat. Namun Sultan Abdul Samad mengatakan bahawa kuasa yang diberikan oleh Almarhum Sultan Muhammad kepada Raja Jumaat hanya sah diguna pakai selama hayat pemberi kuasa sahaja. Kuasa tersebut dianggap terbatal sekiranya baginda meninggal dunia. Namun, kenyataan Sultan Abdul Samad mendapat pandangan yang berbeza – beza daripada kalangan pihak British. Contohnya H. M. Beach yang menyatakan bahawa geran yakni kuasa yang dikurniakan kepada Raja Jumaat tidak boleh dibatalkan oleh kuasa Sultan dengan sewenang – wengangnya, ditambah pula kuasa tersebut diserahkan secara bertulis dan mempunyai cop mohor sultan (Gullick 2004, 43).

Meskipun begitu, Raja Bot terpaksa akur kerana perjanjian persempadanan telah pun berlaku dan wilayah Lukut telah pun diserahkan di bawah penguasaan kerajaan Sungei Ujong melalui Perjanjian Persempadanan Selangor – Sungei Ujong 1878. Melihatkan kepada isu persempadanan yang telah berlangsung sejak tahun 1862 masih lagi belum selesai, maka isu

ini tidak boleh dibiarkan menjadi lebih serius dan mengambil masa lebih lama. Oleh itu, isu ini perlu segera diselesaikan. Fokus untuk mentadbir kerajaan di kedua – dua buah negeri Selangor dan Sungei Ujong tidak akan dapat berlangsung dengan lancar sekiranya isu ini tidak dinoktahkan dengan segera. Sehubungan dengan itu, bagi menjamin kemakmuran pentadbiran dan ekonomi, pihak British mengarahkan residen – residen di kedua negeri tersebut untuk mengadakan perbincangan dengan Sultan Abdul Samad dan Dato' Kelana Muhammad Yusuf. Sementara di pihak Raja Bot pula, sebagai persediaan kehidupan beliau setelah kehilangan kekuasaan terhadap Lukut, beliau telah meminta bantuan C.J. Irving untuk menyatakan permintaan beliau kepada Pejabat Setiausaha di Singapura untuk disediakan sebuah rumah beserta elaun bulanan (C.O. 273/98/3689). Menjelang tahun 1880, tuntutan – tuntutan yang disenaraikan oleh Raja Bot melalui peguam belanya telah dipersetujui oleh kerajaan negeri Selangor dan Sungei Ujong dan mendapat sokongan daripada Gabenor Negeri – negeri Selat. Perjuangan tuntutan Raja Bot terhadap wilayah Lukut akhirnya berakhir apabila pada 31 Julai 1880, beliau telah dijemput ke Singapura untuk menandatangani perjanjian persempadanan baru iaitu Konvensyen Persempadanan dengan Selangor, Lukut dan Sungai Raya disaksikan oleh peguam belanya, John Burkinshaw. Perjanjian ini kemudiannya ditandatangani oleh Sultan Abdul Samad disaksikan oleh Residen Selangor, B. Douglas pada 5 Ogos 1880 dan pada 24 Ogos 1880 pula ditandatangani oleh Dato' Kelana Muhammad Yusuf disaksikan oleh Residen Sungei Ujong, P. J . Murray. Manakala pada 8 September 1880 pula, perjanjian ini diserahkan kepada Gabenor Negeri – negeri Selat, Sir Frederick A. Weld bagi tujuan pengesahan dan perakuan daripada pihak British (Allen, et al., 1981, 310 – 313). Berdasarkan perjanjian, Raja Bot telah diberikan pampasan sebanyak \$27,000 daripada Sungei Ujong berserta tanah seluas 3000 ekar di kawasan sekitar Lukut hingga sekitar laut Selat Melaka (Rosiswandy Mohd. Salleh 2019, 190 – 191) sebagai ganti rugi kepada kehilangan kekuasaan beliau terhadap wilayah Lukut yang diwarisi daripada Raja Jumaat. Kesemua ganti rugi tersebut adalah dibawah tanggungan Kerajaan Sungei Ujong berdasarkan perjanjian pada tahun 1880. Dengan termeterainya perjanjian persempadanan itu, Raja Bot telah bersetuju untuk melepaskan kekuasaan ke atas Lukut dengan penerimaan pampasan. Manakala Lukut pula secara rasminya berada di bawah kekuasaan Sungei Ujong.

ASAS PELAKSANAAN PERSEMPADANAN

Berdasarkan proses persempadanan yang berlaku antara Selangor dan Sungei Ujong, penglibatan British dapat dilihat sebagai suatu inisiatif penting terhadap kejayaan penyelesaian persempadanan tersebut. Persempadanan yang dilakukan oleh British terhadap kedua-dua buah negeri mempunyai justifikasi yang tersendiri. Pertama, untuk memudahkan urusan pentadbiran British terhadap kedua-dua buah negeri. Campur tangan British di Negeri – negeri Melayu (NNM) melalui pengenalan Sistem Residen memperlihatkan tujuan British yang ingin mencampuri urusan pentadbiran di NNM. Hal ini adalah bagi memudahkan pihak British untuk menguasai pentadbiran politik yang mana penguasaan tersebut akan menjadi tiket kepada British untuk memegang pentadbiran ekonomi di NNM. Isu persempadanan ini berlaku sebelum pengenalan sistem Residen lagi. Meskipun setelah sistem Residen diperkenalkan dan diaplikasikan dalam pentadbiran di NNM, namun isu tersebut masih tidak

selesai. Masalah persempadanan yang melibatkan perebutan wilayah antara pemerintah di dua buah negeri Melayu adalah suatu masalah yang tidak boleh dipandang ringan. Persengketaan antara kedua-dua pemerintah negeri Melayu ini akan memberi kesan terhadap kekuasaan British, lebih-lebih lagi di awal penguasaannya di NNM. Oleh sebab itu, bagi memastikan pentadbiran British terhadap politik dan ekonomi di NNM tidak mengalami masalah yang berlanjutan, pihak British telah mengambil keputusan untuk mencampuri urusan persempadanan. Tindakan ini juga berlaku berikutan pihak British yang beranggapan bahawa;

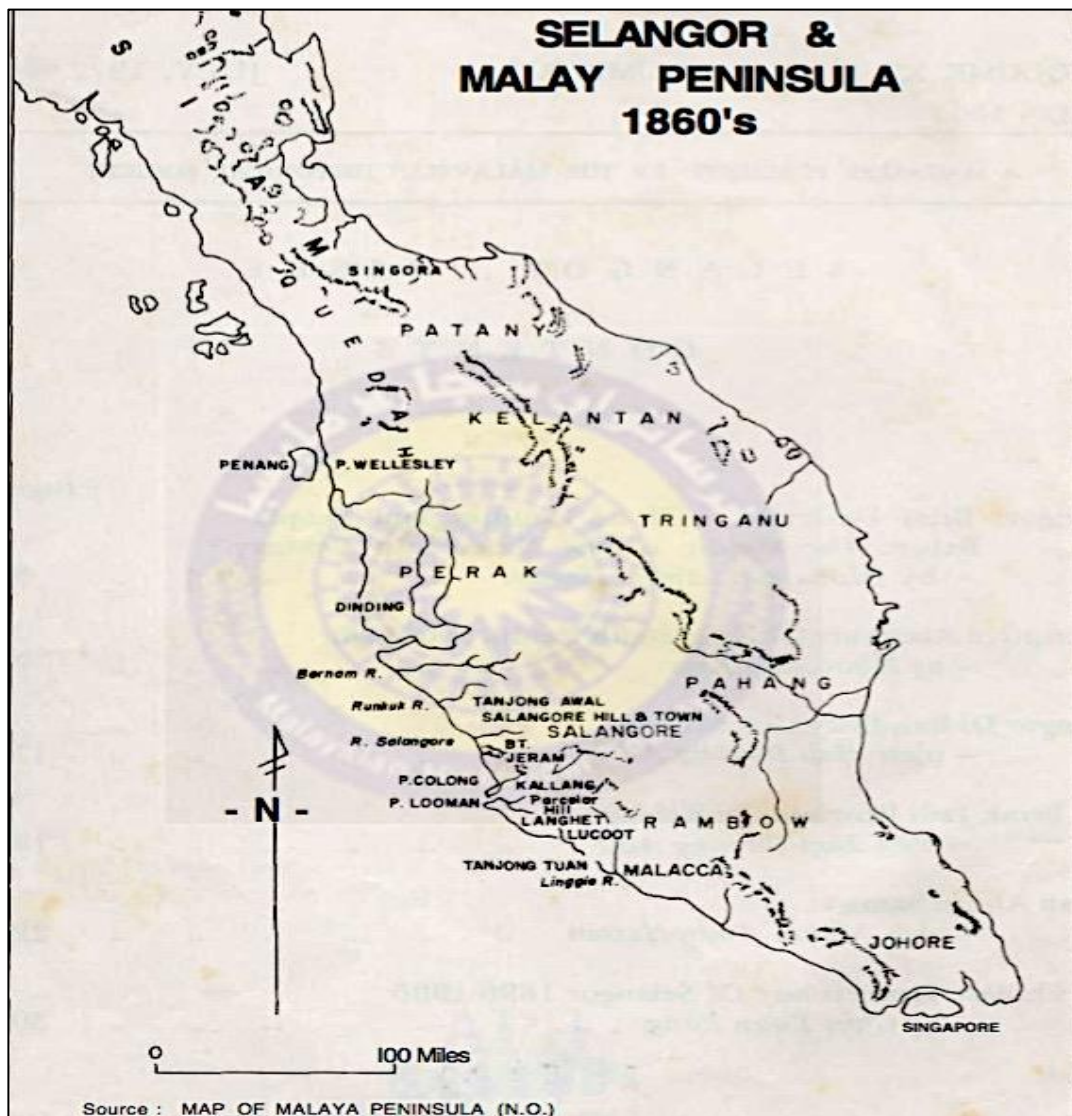
..after the introduction of the Residential System in 1874, a question arose as to what was the real boundary between the states of Selangor and Sungei Ujong, which appeared likely to lead to much bad feelingto actual disturbances between the respective subjects of those states,.... (C.O. 273/95/1440)

Oleh hal yang demikian, bagi melicinkan urusan pentadbiran ekonomi, politik dan sosial, isu persempadanan yang melibatkan perebutan dan persengketaan dalam kalangan pemerintah-pemerintah Melayu perlu segera diselesaikan. Bukan itu sahaja, **status Lukut sebagai sebuah negeri yang merdeka dan bebas daripada pentadbiran pusat di negeri Selangor** (Allen, et al. 1981, 442) pada ketika itu turut menjadi antara sebab British bertindak mencampuri urusan persempadanan antara dua negeri. Memandangkan Raja Bot sebagai pembesar di Lukut mempunyai penguasaan penuh terhadap wilayah penguasaannya dan ini membuatkan kerajaan Selangor tidak mempunyai kuasa terhadap hal ehwal di Lukut sebagaimana yang berlaku sejak pentadbiran Raja Jumaat lagi. Ini akan menyebabkan wilayah Lukut berada di luar kawalan dan kekuasaan British. Melihat kepada Lukut yang mempunyai kepentingan terhadap Sungei Ujong khususnya dari segi ekonomi, ditambah pula dengan tuntutan Dato' Kelana yang ingin mendapatkan penguasaan terhadap Lukut, maka adalah wajar untuk meletakkan Lukut berada di bawah kekuasaan kerajaan Sungei Ujong. Kenyataan ini turut disokong oleh Muhamad Amin Hassan dalam artikelnya berjudul *Raja Bot bin Raja Jumaat*;

...the reason for the British Resident's interest in taking over Lukut was due to the fact that if Lukut was left as an independent territory, then it would be free from British supervision and interference and would therefore constitute a great menace to the British authorities in Sungei Ujong and Selangor, for it would then be a kind of no man's land where anti-British Malays could adjourn without fear of being apprehended. (Mohamad Amin Hassan 1972, 81)

Oleh sebab itu, campur tangan British dalam isu persempadanan ini dilihat penting bagi memelihara kelicinan pentadbiran British di kedua-dua buah negeri. Selain itu, persempadanan yang dilakukan oleh British adalah bertujuan untuk menjelaskan sempadan **negeri** antara Selangor dan Sungei Ujong. Sebelum proses persempadanan, wilayah-wilayah di negeri Selangor dan Sungei Ujong mempunyai sempadan yang tidak jelas. Keadaan ini yang menjadikan Lukut antara wilayah yang dituntut selain Sungai Raya yang turut sama disempadankan ke Sungei Ujong. Kedudukan Lukut yang berada di selatan Selangor, di sebelah kiri Sungai Linggi menjadikannya ingin dimiliki dan dikuasai oleh Sungei Ujong memandangkan juga kedudukannya lebih tirus ke sebelah kiri Sungei Ujong (Lihat Peta 1).

PETA 1

Sumber: Mohamad Amin Hassan (1972). Selangor: Brief Description of its Country and People before the Middle of the Nineteenth Century, *Malaysia In History*, 15 (1), July 1972, Kuala Lumpur: Persatuan Sejarah Malaysia, hlm. 2.

Tambahan pula, sungai Lukut yang berfungsi sebagai sebuah pelabuhan dan mampu untuk menampung kapal-kapal besar terutamanya kapal British menjadi antara faktor berlakunya persempadanan, berikutan Sungai Ujong terletak di pedalaman dan tidak mempunyai pantai dan laut hingga menyukarkan kapal – kapal British dan kapal yang membawa barang dagangan tidak dapat berlabuh berdekatan. Hanya Sungai Lukut merupakan pelabuhan terdekat untuk sampai ke Sungai Ujong. Jalan raya di Lukut menjadi satu-satunya laluan darat untuk membawa barang dagangan dan barang mentah untuk masuk ke kawasan pedalaman terutama ke Sungei Ujong. Lokasi wilayah Lukut yang menjadi laluan

perdagangan berdekatan dengan Sungai Linggi turut menjadi faktor rebutan para pemerintah yang terlibat bagi menguasai laluan itu. Penyerahan Lukut kepada Sungei Ujong bukanlah sebuah persempadanan yang berat sebelah. Hal ini berikutan berlakunya pertukaran wilayah antara Sungei Ujong dan Selangor menjadikan kedua-dua buah negeri ini sama-sama kehilangan wilayah dan pada masa yang sama menerima wilayah yang baru. Keadaan ini dapat dilihat berikutan penyerahan wilayah Lukut adalah bersama dengan Sungai Raya yang ditadbir oleh Raja Daud kepada Sungei Ujong, manakala sebagai pertukaran, Selangor menerima wilayah Rekoh dan Labu daripada Sungei Ujong (C.O. 273/95/1440).

KESIMPULAN

Persempadanan wilayah antara Selangor dan Sungei Ujong bukan hanya berfokus pada wilayah Lukut semata-mata, malah turut melibatkan tiga buah wilayah lain iaitu Sungai Raya di Selangor, Rekoh dan Labu di Sungei Ujong. Permulaan tuntutan yang dilakukan oleh Dato' Kelana di Sungei Ujong telah menjadi pemangkin kepada pertukaran wilayah antara kedua-dua buah negeri tersebut. Meskipun isu tersebut gagal diselesaikan bermula dari awal tuntutan dilakukan lagi, namun kegagalan tersebut tidak menguburkan tuntutan ke atas wilayah Lukut oleh Sungei Ujong sehinggalah memaksa berlakunya campur tangan British dalam isu ini di NNM. Hal ini dapat dilihat betapa kedudukan Lukut yang berada di kiri Sungai Linggi begitu penting terutama sebagai kawasan laluan bagi aktiviti ekonomi. Pengenalan sistem Residen oleh British seawal 1874 di NNM telah menyebabkan British turut mengetengahkan isu ini dalam perkara yang perlu diselesaikan dengan kadar segera. Penglibatan Residen sebagai penasihat dalam hal ehwal pentadbiran di NNM turut dimanfaatkan bagi meleraikan perebutan wilayah antara dua buah negeri penting pada ketika itu. Oleh itu, pelbagai langkah dilakukan sebagai usaha menyelesaikan masalah persempadanan sehinggalah membawa kepada pembentukan Jawatankuasa Persempadanan pada 1876.

Persempadanan wilayah-wilayah antara dua buah negeri tersebut telah melalui pelbagai tahap proses persempadanan hinggalah tahap terakhir apabila British menetapkan persempadanan wilayah melalui Perjanjian Persempadanan pada 1878 dan berkuat kuasa pada 1880. Terdapat tiga sebab utama yang menyebabkan British mencampuri urusan persempadanan di dua buah negeri tersebut. Pertama untuk melicinkan pentadbiran British di NNM. Kedua adalah untuk memudahkan kawalan British terhadap wilayah dan negeri di Selangor dan Sungei Ujong, manakala sebab ketiga adalah untuk menjelaskan sempadan negeri. Tiga faktor ini yang akhirnya membawa kepada termeterainya perjanjian-perjanjian persempadanan tersebut. Berdasarkan perjanjian persempadanan, dapat dilihat bahawa cara penyelesaian yang dilakukan bukanlah sekadar menyerahkan Lukut kepada Sungei Ujong, malah ianya melibatkan pertukaran wilayah-wilayah antara dua buah negeri. Tindakan ini dilihat dilakukan berdasarkan keadilan kepada negeri masing-masing.

Dalam hal ini, kedua-dua buah negeri dilihat tidak mengalami kerugian malah masing-masing kehilangan wilayah dan mendapat ganti. Hanya Lukut mengalami kesukaran di awal proses penetapan persempadanan tersebut disebabkan oleh tuntutan yang dilakukan oleh Raja Bot, berdasarkan kepada perjanjian penyerahan sepenuh kekuasaan yang pernah diberikan oleh Almarhum Sultan Muhammad kepada Raja Jumaat pada 1846. Namun begitu,

semua masalah yang berkaitan dengan isu persempadanan akhirnya berjaya diselesaikan pada tahun 1880. Meskipun pertukaran wilayah dan pemansuhan kekuasaan Raja Bot terhadap Lukut dilihat sebagai pengakhiran kegemilangan sebuah bandar yang pernah mengalahkan kemajuan negeri Selangor itu sendiri, namun pada dasarnya Lukut sudah pun berada di ambang kejatuhan sebermula era pentadbiran Raja Bot. Selain faktor ekonomi yang jatuh merosot dalam waktu yang singkat, kelemahan pentadbiran oleh Raja Bot turut menjadi faktor utama kepada kemerosotan Lukut. Kegagalan Raja Bot memberi jaminan keselamatan dan keamanan di Lukut menyebabkan para pelabur dan pemodal mula beralih arah kepada kawasan perlombongan yang lain. Oleh itu, tindakan pemansuhan penguasaan Raja Bot terhadap Lukut dilihat sebagai langkah menyelamatkan wilayah Lukut daripada menjadi sebuah bandar yang ketinggalan.

PENGHARGAAN

Kajian ini merupakan hasil penyelidikan di bawah geran Universiti Malaya bernombor BKS005-2020.

RUJUKAN

- Ahmad Kamal Ariffin, Mohamad Khairul Anuar & Noor Ain. (2020). Lukut, 1846-1864: Bandar Terawal di Selangor. *Jebat: Malaysian Journal of History, Politics & Strategic Studies*, Vol. 47 (2). 175 – 198.
- Allen. J. de V., Stockwell. A.J. & Wright. L.R. (eds). (1981). *A Collection of Treaties and Other Documents Affecting the States of Malaysia, 1761-1963. Vol. I*. London: Oceana Publications, Inc.
- Andaya, B. W., & Andaya, L. Y. (1982). *A History of Malaysia*. London: Macmillan Education Ltd.
- Anderson, J. (1824). *Political and Commercial Considerations Relative to The Malayan Peninsula and the British Settlements in the Straits of Malacca*. Penang: Government Press.
- A. Talib Ahmad. (1986). *Perang Saudara di Selangor 1868 – 1873*. Kuala Lumpur: Penerbitan Pustaka Antara.
- Berita Harian*. 24 December 1958. Kesan2 Lama Peninggalan dari Sa-buah Kerajaan di-Lukut.
- Buyong Adil. (1971). *Sejarah Selangor*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- C.O. 273/95/1440, Conclusion of A Boundary Arrangement Between Salangore & Sungei Ujong.
- C.O. 275/95, Robinson to Hick Beach, 2 August 1878.
- C.O. 273/98/3689, Rajah Bot's Future Petition in Lukut.
- Colonial Secretary Office (C.S.O) *Strait Settlement, No. 10/78, 24 June 1878*. Boundary Questions – Sungei Ujong and Selangor.
- Gammans, L. D. (1924). The State of Lukut. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society, Vol II, Part III*. London: Wheldon & Wesley, Ltd.

- Gullick, J. M. (2004). *A History of Selangor 1766 – 1939*. Selangor: MBRAS, Monograph No. 28.
- Khoo Kay Kim. (1984). *Negeri-negeri Melayu Pantai Barat, 1850-1873: Kesan Perkembangan Dagang terhadap Politik Melayu*. Petaling Jaya: Fajar Bakti.
- Khoo Kay Kim. (1972). *The Western Malay States 1850-1873: The Effects of Commercial Development of Malay Politics*. Kuala Lumpur: Oxford University Press.
- Mohamad Amin Hassan. (1967). Raja Bot bin Raja Jumaat. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society (MBRAS)*, Vol. 40, No. 2 (212), 68 – 93.
- Mohamad Amin Hassan. (1972). Selangor: Brief Description of its Country and People before the Middle of the Nineteenth Century. *Malaysia In History*, 15 (1), July 1972. 2 – 6.
- Newbold, T.J. (1839). *Political and Stastical Accoung of the British Settlement in the Straits of Malacca, Pinang, Malacca and Singapore with A History of The Malayan States on the Peninsula of Malacca (Vol. II)*. London: John Murray, Albemarle Street.
- Rosiswandy Mohd. Salleh. (2019). *Sejarah Lukut: Kegemilangan Sebuah Pemerintahan Melayu abad ke-19*. Kuala Lumpur: Jabatan Muzium Malaysia.
- Straits Settlements Records. FI, 22 Ogos 1818.
- The Straits Times. 20 January 1948. *The Ruins Of An Independent Malay State*.
- Utusan Malaysia. 18 Julai 1997.
- Wong Lin Ken. (1965). *The Malayan Tin Industry to 1914*. Tucson: University of Arizona Press.
- Yusoff Hassan. (1983). *Jugra dalam Sejarah*. Kuala Lumpur: Tra-Tra Publishing & Trading Sdn. Bhd.

MAKLUMAT PENULIS

NURUL HUDA BINTI MOHD AKIB

Calon Sarjana di Jabatan Sejarah
Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur
nur.alhuda8@gmail.com

DR. AHMAD KAMAL ARIFFIN MOHD RUS (Pengarang Koresponden)

Pensyarah Kanan di Jabatan Sejarah
Fakulti Sastera dan Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur
akamal@um.edu.my